

13. Пожарова О. В. Нічна праця жінок та використання їх праці на підземних роботах: акти МОП і законодавство України. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 20 трав. 2016 р.): у 2 т.; відп. ред. М. В. Афанасьєва. Одеса: Юрид. літ-ра, 2016. Т. 1. С. 521–523.

14. Трофименко М. С. Особливості праці жінок на підприємствах вугільної промисловості. *Право та інновації*. 2014. № 4. С. 156–162.

15. Чередніченко Н. А. Особливості правового регулювання службово-трудоких відносин жінок-працівників органів внутрішніх справ. *Право і безпека*. 2006. № 5. С. 160–162.

УДК 349.3

DOI: 10.32751/2617-5967-2021-03-05

Костенко В.Г.,

кандидат юридичних наук,

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА СОЦІАЛЬНУ БЕЗПЕКУ ЛЮДИНИ

Стаття присвячена з'ясуванню характеру впливу глобалізації на соціальну безпеку людини та можливостей використання державами процесів глобалізації задля покращення рівня забезпечення соціальної безпеки людини та людства загалом. Автором з'ясовується взаємозв'язок впливу держав на характер глобалізації, а також впливу глобалізації на держави, зокрема, на їх спроможність ефективно реалізувати соціальну функцію. Окрема увага в статті приділяється встановленню позитивних і негативних аспектів прояву глобалізації в соціальній сфері. Узагальнюючи результати дослідження, автор вказує на амбівалентну характеристику впливу глобалізації на соціальну безпеку людини, а також визначає необхідні умови для ефективного використання державою процесів глобалізації з метою покращення рівня забезпечення соціальної безпеки людини й людства загалом.

Ключові слова: глобалізація, соціальна безпека, соціальна держава, соціальна функція, соціальний захист, сталий розвиток суспільства.

The article is devoted to clarifying the nature of the impact of globalization on human social security and the possibilities for states to use the processes of globalization to improve the level of ensuring social security of man and humanity as a whole. The author finds out the relationship between the influence of states on the nature of globalization, as well as the influence of globalization on states, in particular, on their ability to effectively implement a social function. Special attention in the article is paid to the establishment of positive and negative aspects of the manifestation of globalization in the social sphere. Summarizing the results of the study, the author points to the ambivalent characterization of the impact of globalization on human social security, and also defines the necessary conditions for the effective use of globalization processes by the state in order to improve the level of ensuring social security of man and humanity as a whole.

Keywords: globalization, social function, social protection, social security, sustainable development of society, welfare state.

Постановка проблеми. Особливості соціально-правової, економічної та політичної природи феномену глобалізації, масштаби вияву такого феномену обумовлюють тривалу

наукову дискусію стосовно визначення глобалізації, а також стосовно того, який вплив глобалізація спроможна чинити на стан забезпечення соціальної безпеки людей. Ускладнює це питання той факт, що й сьогодні попри значну кількість наукових праць, в яких досліджується глобалізація [див., напр.: 1, с. 26; 2, с. 31], відповідний термін не набув свого універсального тлумачення. Між тим, слід погодитись із вченою В. О. Савич, котра зазначає, що «глобалізація стала майже універсальним терміном, який найкраще описує ті трансформаційні процеси, що впливають на політичні, соціальні, економічні, культурні та технологічні зміни сучасної картини світу» [3, с. 163]. Більш того, цей термін став основою для формування ідеї абсолютної глобалізації, у межах якої «зміст глобалізації зводиться до неминучості повної планетарної інтеграції, переходу від безлічі держав, народів, націй і культур до єдиної світової держави» [4, с. 14].

Відповідна характеристика глобалізації, яка вкладається вченими у визначення відповідного феномену підтверджує той факт, що різноманітні глобалізаційні процеси позначаються на соціальній сфері держав, можливостях держав реалізувати соціальну та інші функції, а врешті – на соціальній безпеці людини, суспільства, держави та людства. Це актуалізує потребу з'ясування характеру впливу глобалізації на соціальну безпеку людини та встановлення можливостей використання державами процесів глобалізації задля покращення рівня забезпечення соціальної безпеки людини та людства загалом.

Аналіз наукової літератури та невирішені раніше питання. Вплив глобалізації на соціальну безпеку людини, груп людей, суспільства та держави вже у тій чи іншій мірі досліджувались багатьма українськими та зарубіжними вченими, серед яких: О. Г. Білорус, О. В. Гаращук, А. А. Гегедюш, О. В. Жадан, В. І. Куценко, В. О. Савич, А. В. Терно, І. В. Юрченко та інші науковці. Зокрема, В. О. Савич зазначає, що «глобалізація сьогодні є не лише об'єктивним процесом посилення взаємодії між суб'єктами міжнародних відносин, але й ідейним концептом, який визначає межі соціальної безпеки» [3, с. 165]. При цьому українська вчена констатує, що сучасна глобалізація «не сприяє зменшенню соціальної нерівності, ліквідації бідності, підвищенню рівня людської безпеки, покращенню соціальних перспектив» [3, с. 165]. Отже, можемо дійти висновку, що наукові напрацювання вказаних та інших учених і дослідників засвідчують потребу комплексного переосмислення характеристики впливу глобалізації на соціальну безпеку людини.

Метою статті є з'ясування характеру впливу глобалізації на соціальну безпеку людини та можливостей використання державами процесів глобалізації задля покращення рівня забезпечення соціальної безпеки людини та людства загалом. Ця мета досягатиметься шляхом виконання таких завдань: 1) з'ясувати взаємозв'язок впливу держав на характер глобалізації та впливу глобалізації на держави, зокрема, на їх спроможність ефективно реалізувати соціальну функцію; 2) виокремити позитивні та негативні аспекти прояву глобалізації в соціальній сфері; 3) узагальнити результати дослідження, в яких визначити характеристику впливу глобалізації на соціальну безпеку людини й окреслити можливості використання процесів глобалізації з метою покращення рівня забезпечення соціальної безпеки людини та людства загалом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спершу зазначимо, що міра та характер участі в процесі глобалізації держав безпосередньо залежать «від безлічі різних факторів, що пов'язано також з можливостями людей користуватися тими можливостями, які представляє даний процес» [5, с. 834]. Між тим, участь держав в означеному процесі створює фактичну площину для подальшого розвитку глобалізації, формування її характеру тощо. З цього приводу вченими зазначається, що «на розвиток глобалізації негативний вплив чинять політичні погляди населення, а головне – керівники різних політичних партій,

які після приходу до влади починають впливати на зовнішню політику країни» [6, с. 18]. Поряд із цим, цей висновок є лише частково справедливим, оскільки позитивним чинником розвитку глобалізації також є політична влада, населення держав, які знаходяться під впливом відповідної політичної влади: 1) держави, які цілісно спрямовані на глобалізаційні процеси, не заважають здійсненню об'єктивних соціально-правових, економічних, культурних та інших глобалізаційних процесів, а також формують нормативно-правову та ринково-економічну основу, інституційну та демократичну структуру, інформаційний простір для забезпечення належного здійснення таких процесів; 2) в корпусі професійних публічних службовців (щонайперше, державних службовців) здійснюється просвітницька діяльність щодо об'єктивних позитивних та негативних аспектів глобалізації та можливостей використання процесів глобалізації на користь людини, груп людей, суспільства та держави тощо; 3) серед населення проводиться просвітницька діяльність щодо переваг глобалізаційних процесів, оприлюднюються фактичні дані про матеріальні та нематеріальні здобутки держави в таких процесах, а також про здійсненні та заплановані до здійснення заходи, спрямовані на мінімізацію негативного впливу глобалізації на рівень соціальної безпеки людини і громадянина в державі.

З викладеного випливає наступне:

1) не лише держави впливають на глобалізаційні процеси, але й глобалізаційні процеси впливають на держави, на державні органи та населення цих держав. На цю обставину звертає увагу український правник Р. В. Зварич, вказуючи на те, що «глобалізація є незворотним світовим динамічним процесом, який супроводжується суттєвими впливами на всі сфери життєдіяльності людини і суспільства, у тому числі і на національну державу, оскільки кладе під сумнів питання суверенітету та здійснення її основних завдань і функцій» [7, с. 177]. Відповідні закономірності відзначає також Є. О. Попов, який констатує, що «процеси модернізації та глобалізації, що відбуваються в світі, роблять істотний вплив практично на всі сфери колективної та індивідуальної життєдіяльності людей. Зазвичай їх перебіг пов'язують з економічними обставинами, проте насправді в основі цих процесів лежить ціннісно-нормативна трансформація, яка може мати, в тому числі, й помітні економічні наслідки» [8, с. 10]. Крім того, «не можна не враховувати й впливу цих загальносвітових змін на культуру, соціально-політичні та інші трансформації, що відбуваються в конкретних культурно-історичних умовах або навіть на території конкретної держави» [8, с. 10];

2) сутність глобалізації є амбівалентною. Цієї позиції дотримується також В. Г. Воронкова, котра зазначає, що за своєю сутністю глобалізація постає в якості «взаємозв'язку процесів інтернаціоналізації економіки, розвитку єдиної системи світового зв'язку, зміни й ослаблення функцій національної держави, активізації діяльності транснаціональних недержавних утворень, у тому числі таких, як етнічні діаспори, релігійні рухи, мафіозні групи» [4, с. 14]. З огляду на це Л. Є. Гринін, доходить думки, що «глобалізація – це процес, в результаті якого світ стає більш пов'язаним і більш залежним від усіх його суб'єктів. Відбувається як збільшення кількості загальних для держав проблем, так і розширення кількості та типів суб'єктів, які інтегруються» [9, с. 124]. Таким чином, глобалізація може оцінюватись у таких двох полярно різних оціночних контекстах:

а) позитивний аспект глобалізації для найвищої соціальної цінності в державі та для держави. Як відомо, «однією з особливостей глобалізації є процес стирання існуючих кордонів між державами, що веде до створення якісно нового світового простору з встановленням нових правил, засобів комунікації та обсягу можливостей індивідів та їх похідних» [5, с. 834]. У зв'язку із цим, слід мати на увазі, що «світовий устрій передбачає

не лише збереження та розвиток соціально-економічних і соціально-політичних інтеграторів міжнародної взаємодії, а й забезпечення найважливіших систем соціальної безпеки в світі» [8, с. 9]. Сприяє цьому той факт, що «глобалізаційні процеси надають можливість удосконалити структуру споживання, створюють передумови для розвитку відносин обміну та міжнародного розподілу» [10, с. 24]. У цьому контексті глобалізація загалом сприяє: «поглибленню міжнародного розподілу праці» [10, с. 26]; «ефективнішому розподілу коштів і в кінцевому підсумку сприяє підвищенню якості трудового життя, розширенню життєвих перспектив населення» [10, с. 26]; «здійсненню економії на масштабах виробництва, що потенційно може сприяти зниженню цін, а значить, стійкому економічному зростанню, підвищенню рівнів зайнятості й життя» [10, с. 27]; «підвищенню рівня продуктивності праці в результаті раціоналізації виробництва на глобальному рівні й поширенню передових технологій, а також посиленню конкурентного тиску на користь безперервного введення інновацій у світовому масштабі» [10, с. 27].

Отже, можемо дійти думки, глобалізація створює умови, за яких формується економічне підґрунтя (потенціал) для ефективної реалізації соціальної функції держави, здійснення якої обумовлює забезпечення належного рівня соціальної безпеки населення, а також поступове зростання такого рівня безпеки (хоча слід визнати той факт, що економічна потужність держав не означає, що такі держави повинні стати соціальними та правовими й є такими).

Крім того, глобалізаційні процеси здійснюють також позитивний суто правовий ефект, зокрема, уможлиблюючи поширення ідеї цінності людини, її життя та здоров'я, а також сприяючи «універсалізації прав людини, яка так чи інакше уже відбувається сьогодні під впливом глобалізації» [11, с. 4];

б) *негативний аспект глобалізації для найвищої соціальної цінності в державі та для держави*. У п. 10 розділу II Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, констатується той факт, що «сучасна модель глобалізації уможливила поширення міжнародного тероризму та міжнародної злочинності, зокрема у кіберпросторі, наркоторгівлі, торгівлі людьми, релігійного та ідеологічного фундаменталізму та екстремізму, підживлюваного з-за кордону сепаратизму, нелегальної міграції, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, розповсюдження зброї масового ураження тощо». Вказане має суттєве значення з огляду на той факт, що в глобально залежному світі, як зазначає В. К. Левашов, «виникає загальний соціальний клубок проблем. Глобалізація робить однаково вразливими перед новими загрозами великі та малі, багаті та бідні, материкові й островні суспільства та країни» [12, с. 24]. Крім того, що глобалізація створює нові чи загострює вже існуючі глобальні проблеми (також регіональні та локальні проблеми), суб'єкти, які є активними учасниками глобалізації в дійсності не завжди зацікавлені в тому, щоби вирішити наявні проблеми людства, регіонів та держав. Щонайперше, вказане стосується проблематики захисту, охорони та забезпечення прав і свобод людини, а також гарантій суверенності держави, що є питанням, котре потребує додаткового пояснення.

Український правник С. В. Кухтик зазначає, що «права і свободи людини, їх забезпечення державою посідають провідне місце у системі суспільних пріоритетів» [13, с. 146], що обумовлено сучасним Глобальним правопорядком, який сформований під впливом глобалізаційних процесів і визначає засади подальшого розвитку таких процесів. Утім, хоча глобалізація держав сприяла тому, щоби сформувати універсальні стандарти прав людини, які стали фундаментом для розуміння мінімального рівня соціальної безпеки людини, а також індикатором цивілізованості держав, слід погодитись також із українською

вченою Л. О. Васечко, котра наголошує на тому, що «поряд із універсалізацією прав людини, яка так чи інакше уже відбувається сьогодні під впливом глобалізації, дедалі більше виникає підстав для обмеження прав людини» [11, с. 4]. Додатково також необхідно мати на увазі й той факт, що по сьогоднішній день «процес глобалізації пов'язаний з появою нових загроз як людству в цілому, так і конкретному індивіду, що змушує держави все більше акцентувати свою увагу на правах і свободах людини з позицій уточнення і введення обмежень, з метою досягнення оптимального балансу інтересів особистості, суспільства і держави» [5, с. 834-835]. Отже, очевидні позитивні якості глобалізації пов'язані також і з тим, що цей процес створює умови, за яких людина та суспільство може існувати в множині соціальних ризиків, які нівелюють позитивний аспект глобалізації.

Поряд із тим, також слід мати на увазі, що цінність прав і свобод людини не слід вважати в якості виправдання позиції, що держава та її інтереси є другорядними крізь призму найвищої соціальної цінності, адже «інтереси держави та інтереси її громадян тісно взаємопов'язані. Лише сильна, розвинена держава здатна максимально забезпечити права людини. У зв'язку з цим забезпечення державного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності сприяє стабільному розвитку держави та захищеності громадян» [13, с. 146]. У цьому сенсі актуалізується питання збереження суверенності держави, як умови для забезпечення належного рівня соціальної безпеки громадян від негативних чинників глобалізації. Актуальність цієї проблеми обумовлена тим фактором, що глобалізація знижує суверенність держав, а саме міру реального верховенства держави у внутрішній політиці та її незалежності у зовнішній політиці [14, с. 162-163].

Висновки. Викладене у статті в повній мірі підтверджує той факт, що «однозначно оцінити вплив глобалізації на світові процеси неможна» [10, с. 26], адже глобалізація може виявлятися в позитивних та негативних для людини, суспільства та держави процесах, а зокрема – й в амбівалентних щодо соціальної безпеки процесах. Відтак, глобалізацію слід розуміти в якості явища об'єктивної дійсності, характеризуючи який «не можна не визнавати, що глобалізація надає великі можливості; у той же час вона приносить людству великі загрози. Ясно одне – глобалізаційні процеси складні і суперечливі» [15, с. 125]. При цьому О. В. Хмелевський та Н. О. Керницька зазначають, що глобалізаційні процеси загалом «несуть переважно позитивні наслідки для промислово-розвинених країн, що в значній мірі визначається їх значним виробничо-технічним та фінансово-економічним потенціалом. В той же час соціально-економічні наслідки для менш розвинених країн доволі суперечливі і в більшій мірі проявляються негативні аспекти. У цілому, для менш розвинених країн світу позитивні аспекти глобалізації проявляються в меншій мірі, а негативні в більшій порівняно з найбільш розвиненими націями планети» [16, с. 238]. Іншими словами, глобалізація може виявлятися в очевидно негативних і очевидно позитивних аспектах. Між тим, в повній мірі позитивні прояви глобалізації можуть відчути лише ті держави, які мають належний виробничо-технічний та фінансово-економічний потенціал. Крім того, важливим аспектом можливості використання благ глобалізації є сталість розвитку держави (цю позицію обстоює також Р. В. Войтович [17, с. 95]).

Сформульований висновок має надзвичайно важливе значення для реалізації соціальної функції держави та забезпечення соціальних прав осіб, результатом чого є забезпечення соціальної безпеки людей. Однак, слід мати на увазі, що реалізація соціальної функції держави, а також забезпечення соціальних прав людини в умовах глобалізації є похідними в своїх фактичних якісних характеристиках від: 1) стану економічного розвитку держави (стан економічного розвитку держави впливає на можливості держави реалізувати соціальну функцію та забезпечити належний рівень соціальної безпеки, однак, той факт,

що: держава є провідною економічною державою не засвідчує того факту, що в такій державі створені умови соціальної безпеки; держава характеризується економічними кризовими явищами не є підставою для того, щоби відмовитись від виконання усіх чи частини соціальних обов'язків у сфері праці); 2) вчасності та адекватності реагування на різноманітні виклики і загрози для реалізації соціальної функції держави. Таким чином, слід наголосити на тому, що: 1) глобалізаційні процеси безпосереднім чином позначаються на стані соціальної безпеки держави, суспільства та людини й відповідний вплив не можна оцінити однозначно негативним чи однозначно позитивним; 2) належна реалізація соціальної функції держави в умовах глобалізації може мати місце тоді, коли держава буде проводити превентивну (щодо соціальних, правових, економічних, культурних ризиків) політику в соціальній сфері та максимізувати свій економічний потенціал, який є похідний також від того, наскільки ефективно держава реагує на глобалізаційні процеси та сприяє економічній активності населення, зокрема, за рахунок заходів повної та продуктивної самостійної чи несамостійної зайнятості працездатного населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бек У. Что такое глобализация? / пер. с нем. А. Григорьева, В. Седельника; общ. ред. и послесл. А. Филиппова. Москва : Прогресс-Традиция, 2001. 304 с.
2. Чумаков А. Н. Глобализация. Контуры целостного мира. Москва : Проспект, 2014. 432 с.
3. Савич В. О. Вплив глобалізації на соціальну безпеку держави. *Політикус*. 2020. Вип. 2. С. 163-167. doi:10.24195/2414-9616-2020-2-163-167.
4. Воронкова В. Г. Філософія євроінтеграції. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2006. № 25. С. 14-29.
5. Ягофарова И. Д. Пределы ограничений прав и свобод индивидов в условиях современной глобализации. *Научные труды КубГТУ : Электронный сетевой политематический журнал*. 2019. № 4. С. 834-842.
6. Долгов С. И., Савинов Ю. А. Глобализация: альтернативы нет. *Российский внешнеэкономический вестник*. 2017. № 9. С. 3-26.
7. Зварич Р. В. Національна держава: поняття, ознаки, функції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2011. 214 с.
8. Попов Е. А. Мировое устройство и механизмы обеспечения социальной безопасности. *Социодинамика*. 2016. № 5. С. 8-14. doi:10.7256/2409-7144.2016.5.18815.
9. Гринин Л. Е. Национальный суверенитет и процессы глобализации (вводные замечания). *Полис*. 2008. № 1. С. 123-133.
10. Дибя О. М., Осадчий Є. С. Вплив глобалізації на соціально-економічний стан України. *Ринок цінних паперів України*. 2014. № 7. С. 19-28.
11. Васечко Л. О. Обмеження прав людини в умовах глобалізації: проблеми теорії і практики. *Юридична Україна*. 2013. № 1. С. 4-8.
12. Левашов В. К. Глобализация и социальная безопасность. *Социологические исследования*. 2002. № 3. С. 19-28.
13. Кухтик С. В. Трансформація держави під впливом глобалізації (теоретико-правовий аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. 2015. 199 с.
14. Held D. The Changing Structure of International Law: Sovereignty Transformed? *The Global Transformation Reader: An Introduction to the Globalization Debate* / Ed. by D. Held, A. McGrew; 2nd ed. Cambridge : Polity, 2003. P. 162-176.

15. Вітер І. І. Вплив глобалізації на європейські інтеграційні процеси. *Антологія творчих досягнень*. 2004. Вип. 1. С. 125-131.
16. Хмелевський О. В., Керницька Н. О. Глобалізація міжнародного економічного середовища за впливом на міжнародний бізнес транснаціональних корпорацій. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2018. № 3, Т. 1. С. 235-239.
17. Войтович Р. В. Вплив глобалізації на розвиток сучасного світу. *Економічний розвиток: теорія, методологія, управління* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Прага, 26-28 листопада 2018 р.). Prague : Nemoros s.r.o., 2018. С. 87-98.

УДК 349.2

DOI: 10.32751/2617-5967-2021-03-06

Огієнко І.В.,

*Кандидат юридичних наук,
доцент кафедри трудового, аграрного,
екологічного права та соціального
захисту населення Харківського університету
науковий співробітник НДІ
правового забезпечення інноваційного розвитку
Національної академії правових наук*

СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

У статті визначаються правові можливості соціального партнерства як договірного засобу стимулювати розвиток інноваційної діяльності в Україні. Приділено увагу сучасним підходам до створення умов інноваційного розвитку в Європі. Стверджується, що основа інноваційного розвитку держави, регіону чи окремої юридичної особи прямо залежить від потенціалу трудового колективу, а здатність до конкурентного виробництва товарів, робіт та послуг залежить від об'єднання інтелектуальних, творчих здібностей працівників з наявними у їх розпорядженні інноваційними технологіями. Відстоюється думка, що розуміння суспільно корисної праці має ґрунтуватися на тому, що впровадження інновацій не може відбутися за межами людської діяльності та згуртованої діяльності трудових колективів. Доводиться, що держава повинна долучитися до створення правових умов забезпечення зайнятості населення, яке з різних причин не може працювати на інноваційних підприємствах. Водночас держава в особі її органів, виступаючи стороною колективної угоди, на національному та галузевому рівнях має долучитися до визначення умов праці працівників, задіяних до впровадження інновацій. Роль роботодавців є визначальною в організації впровадження інновацій, зокрема через перегляд власної політики щодо процесу організації праці. Особливу увагу роботодавці повинні приділити питанням визначення режиму праці працівників, зайнятих впровадженням інновацій, створення для працівників робочих місць, що відповідають не лише нормативним вимогам, а й потребам працівників, які зазнають підвищеного психоемоційного навантаження через інтенсивність інтелектуальної, творчої діяльності. Соціальне партнерство держави, роботодавців та працівників, будучи договірним засобом регулювання, зокрема, суспільно корисної праці, має істотний правовий потенціал для